

TA'ZİR

genellikle malî muamelelerle ilgili davalar da göz önünde bulundurulmuş ispat delillerinin aranacağını, kadının kendi bilgisine dayalı olarak hüküm veremeyeceğini savunanlar bulunmaktadır. Öte yandan Allah haklarının galip olduğu davalarda suçun türüne göre ispat delilleri farklılık arzeder; büyük günahlarda verilecek cezanın ağırlığı sebebiyle şahitlik şartlarının ve kuvvetli karînelerin varlığı gerekli görülür. **3. Uygulama. a) Uygulayıcılar ve hükmün infazı.** Ta'zîr cezalarını devlet başkanı veya onun tayin ettiği kadı, muhtesib gibi görevliler uygular. Cezanın infazında bir yandan önleyicilik ve ıslah edicilik amacına uygunluk, diğer yandan kastı aşan bir zarar vermeme ve kul hakkı çiğnememe hususlarına riayet edilir. **b) Tazminat.** Cezanın maksadını aşması ve suçluya gereğinden fazla zarar vermesi halinde tazmin gerekirken gerekmeyeceği tartışılmıştır. İnfazın usulüne uygun yapılmasına rağmen suçlunun hastalanması, sakatlanması veya ölümü durumunda Şâfiîler'e ve Mâlikîler'deki bir görüşe göre tazminat ödenmesi gerekirken diğer fakihlere göre gerekmez. *Mecelle'* de bu durum, "Cevâz-ı şer'î damâna münâfî olur" kaidesiyle (md. 91) ifade edilmiştir. Eğer uygulayıcının kasıtlı olarak zarar verdiği tesbit edilebiliyorsa bu durumda kısas uygulanacağı veya diyet ödeneceği şeklinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. **4. Ta'zîr cezalarının düşmesi.** Genel olarak ceza suçlunun ölümü, hak sahibinin affetmesi, tövbe, iyi halin görülmesi, zaman aşımı ve sulh sebeplerinden biriyle hükümden veya infazdan önce veya cezanın infazı esnasında düşebilir. Öte yandan şüphe, hadlerde cezanın düşmesinde büyük bir role sahipken ta'zîr cezalarında zann-ı gâlibe itibar edilmesi şüphenin cezanın düşmesindeki rolünü azaltmaktadır. Yine aynı sebeple hadlerden farklı olarak davacının vekil tayin etmesi ve kendisinin gıyabında vekilin onun hakkını alması câiz görülmüştür. Kul hakkının galip geldiği suçlarda ancak hak sahibinin affıyla veya sulh yoluyla ta'zîr cezası düşebilir; başkasının af yetkisi bulunmadığı gibi bazı istisnalar dışında ölüm, tövbe ve zaman aşımı ile de ceza düşmez. Allah hakkının galip olduğu suçlarda ise yönetici veya kadının af yetkisi bulunur, ayrıca tövbe ve zaman aşımı cezanın düşmesinde rol oynayabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mâverdi, *el-Ahkâmü's-sultânîyye*, Beyrut 1415/1994, s. 386-390; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, XI, 373-418; Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 36; XVI, 145; Gazzâlî, *el-Vasîṭ fi'l-mezḥeb* (nşr. Ahmed M. İbrâhîm - M. M. Tâmir), Kahire 1417/1997, VI, 513-

516; Kâsânî, *Bedâ'î'* (nşr. Ali M. Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1418/1997, IX, 270-274; Muvaḥḥakuddin İbn Kudâme, *el-Muḡnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdül-fettâh M. el-Hulv), Riyad 1417/1997, XII, 523-530; Nevevî, *Ravzatü'l-ṭâlibîn* (nşr. Ali M. Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Riyad 1423/2003, VII, 380-383; Şehâbeddin el-Karâfî, *ez-Zâhire* (nşr. Muhammed Bû Hubze), Beyrut 1994, XII, 118-122; a.mlf., *el-Furûḥ* (nşr. Halîl el-Mansûr), Beyrut 1418/1998, IV, 319-326; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-şer'îyye*, Beyrut 1403/1983, s. 96-101, 140-142; a.mlf., *el-Hisbe fi'l-İslâm*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'l-kitâbi'l-Arabî), s. 44-57; İbnü'l-Murtazâ, *el-Bahrü'z-zehḥâr* (nşr. Abdullah b. Abdülkerîm el-Cürâfî), San'a 1409/1988, V, 210-213; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, V, 344-352; Hatîb eş-Şirbînî, *Muḡnî'l-muḥtâc* (nşr. Ali M. Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1427/2006, IV, 220-223; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'ik* (nşr. Zekerîyyâ Umeyrât), Beyrut 1418/1997, V, 67-83; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muḥtâc*, Beyrut 1404/1984, VIII, 18-23; Buhûtî, *Keşşâfû'l-ḥunâ'*, VI, 121-128; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerḥi'l-kebir*, Kahire, ts. (Dârü'l-ihyâi'l-kitâbi'l-Arabî), IV, 141-142, 332, 354-355; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muḥtâr* (nşr. Ali M. Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1415/1994, VI, 103-135; Abdülazîz Âmir, *et-Ta'zîr fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Kahire 1389/1969, tür.yer.; Abdülkâdir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'iyü'l-İslâmî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kâtibî'l-Arabî), I, 78-109, 632-634, 685-708, 756-757, 770, 779; Vehbe ez-Zühayfî, *el-Fikḥü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dımaşk 1405/1985, VI, 195-213; Bilmen, *Kamus*², III, 305-331; Ahmed Fethî Behnesî, *et-Ta'zîr fi'l-İslâm*, Kahire 1408/1988, tür.yer.; Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, İstanbul 2004, tür.yer.; a.mlf., *Osmanlı Ceza Hukukuna Giriş*, Konya 2008, tür.yer.; Hüseyin Esen, *İslam Hukukunda Malî Cezalar*, İstanbul 2006, s. 69-199; Yaşar Tekin, *Şer'îyye Sicilleri Işığında Osmanlı Devleti'nde Tazir Suç ve Cezaları (1179/1765)*, (yüksek lisans tezi, 1995), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Mustafa Özkaya, *İslam Ceza Hukukunda Pişmanlık ve Cezalara Etkisi* (yüksek lisans tezi, 1997), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 99-104; Abdullah Özer, *İslam Hukuk Literatüründe Ta'zîr Risaleleri ve Şeyhülislam Muhyiddin Mehmed b. İlyas Çivîzâde'nin Risale Mûteallika bi't-Teâzir Adlı Eseri* (yüksek lisans tezi, 2000), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; "Ta'zîr", *Mv.F*, XII, 254-287.

TUNCAY BAŞOĞLU

TÂZİYE

(التزوية)

Yakını vefat eden bir kimseyi ziyaret ederek baş sağlığı dileme, tesellide bulunma anlamında bir terim.

Sözlükte "birine sabır telkin etmek" anlamındaki ta'zîye terim olarak yakını vefat eden kimseleri sabır ve metanet göstermeye teşvik etmeyi, baş sağlığı dileme-

yi, onları teselli edip acılarını paylaşmayı ifade eder (*Lisânü'l-ʿArab*, "ʿazy" md.; *Kāmus Tercümesi*, IV, 1074; Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, s. 155). Tâzîye kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemekle birlikte her canlı için ölümün kaçınılmaz olduğunu ve sonunda herkesin Allah'ın huzuruna varacağını bildiren âyetler (Âl-i İmrân 3/185; el-Enbiyâ 21/35; el-Ankebût 29/57) insanların ölüm gerçeği karşısında düzgün bir hayat yaşamalarının, ayrıca ölümü normal karşılamanın gerekliliğine işaret etmektedir. Bakara sûresinin 154-156. âyetlerinde Allah'ın insanları çeşitli sıkıntı ve kayıplarla imtihan ettiği, ölümün de bunlardan biri olduğu belirtildikten sonra bunları sabır ve metanetle karşılayanlar Allah'ın rahmet ve hidayetiyle müjdelanmekte, bu âyetler ölümle ilgileri dolayısıyla tâzîye sırasında okunmaktadır. Dünyadaki bütün varlıkların fânî ve yalnız Allah'ın bâkî olduğunu bildiren âyetler de (er-Rahmân 55/26-27) kapsamlı bir tâzîye örneği olup klişeleşmiş tâzîye cümlelerine ilham kaynağı teşkil etmiştir.

Tâzîye kavramı bazı hadislerde geçmektedir. Abdullah b. Mes'ûd'un rivayet ettiği göre Hz. Peygamber, "Başına bir musibet gelene tâzîye ziyaretinde bulunan kimseye musibete uğrayanın sevabı kadar sevap verilir" buyurmuştur (İbn Mâce, "Cenâ'iz", 56; Tirmizî, "Cenâ'iz", 71). Kaynaklarda bu hadisin bilhassa cenazeye ilgili olarak ele alınması hadisteki musibet kelimesinden ölümün anlaşıldığını göstermektedir. Diğer bir hadiste, yaşadığı bir ölüm açısından dolayı mümin kardeşine tâzîyede bulunan kimseyi Allah'ın kıyamet gününde herkesin gıpta edeceği güzellikte bir elbiseyle donatacağı bildirilir (Hatîb, VII, 397). Bazı hadislerde Hz. Peygamber'den tâzîye örnekleri yer almaktadır. Meselâ oğlu vefat etmek üzere olduğu için büyük acı çeken kızı Zeyneb'i, "Veren de alan da Allah'tır; O'nun katında her şeyin belli bir vakti vardır" şeklinde teselli etmiştir (Buhârî, "Cenâ'iz", 33; Müslim, "Cenâ'iz", 11). Bu ifadelerin sonraki dönemlerde müslümanlar arasında yaygınlaşan tâzîye sözlerine örnek teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Çocuğu ölen Muâz b. Cebel'e Resûl-i Ekrem'in yazdığı rivayet edilen bir mektuptaki ifadeler de Kalkaşendî'ye göre en anlamlı tâzîye örneğidir (*Şubḥu'l-a'sâ*, IX, 82-83). Mektupta canlarımız, mallarımız ve aile fertlerimizin Allah tarafından bize bağışlanmış tatlı hediyeler, geçici bir süre için yanımıza bıraktığı emanetler olduğu belirtilir ve Allah'ın evlât vererek kulunu sevindirmesi gibi onu

geri alması halinde kulunu mükâfatlandıracağı, böyle durumlarda Allah'ın rahmetine, mağfiret ve hidayetine erişmek için sabretmek gerektiği, ağlayıp sızlamanın gideni geri getirmeyeceği ifade edilir (Hâkim, III, 273). İslâm âlimleri, bu tür rivayetlere dayanarak tâziyenin hem erkekler hem kadınlar için sünnet veya müstehap olduğunu kaydetmiştir. Kadının, kocası dışındaki bir yakınının ölümü halinde üç günden fazla yas tutmasının câiz görülmediğini ifade eden hadisi delil gösterip (*Müsned*, VI, 37, 249, 286; Buhârî, "Cenâ'iz", 31; Ebû Dâvûd, "Talak", 43) tâziye süresinin üç gün olduğu söylenmişse de bazı âlimler tâziyeyi bir süreyle sınırlamayı isabetsiz bulmuşlardır. Ağırlıklı görüşe göre tâziyenin definden sonra ve cenaze yakınlarının evinde yapılması münasiptir, nitekim uygulama da bu yönde gelişmiştir. Camide tâziyede bulunulması mekruh sayılmıştır. Baş sağlığı için birçok kişinin gelebileceği dikkate alınarak tâziye yerinde fazla kalınmaması tavsiye edilir. Ca'fer b. Ebû Tâlib şehid olduğunda Resûlullah etrafındakilere Ca'fer'in ailesinin üzüntüleri sebebiyle yemek hazırlayacak durumda bulunmadığını söylemiş ve onlara yemek yapmalarını öğütlemiştir (Tirmizî, "Cenâ'iz", 21; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 59). İslâm âlimleri bu rivayetten hareketle cenaze evine yemek götürmenin sünnet olduğunu belirtmiştir. Uygulamada da ölü evinde tâziye süresince yemek pişirilmez; cenaze yakınlarına ve tâziye için gelenlere ikram edilmek üzere komşular cenaze evine yemek getirir.

Müslümanlar akraba, komşu ve tanıdıklarından birinin yakını vefat ettiğinde cenaze namazına katılmayı hem dinî hem insanî bir görev bilir. Defin işleminin ardından genellikle cenaze evine veya tâziye için belirlenmiş başka bir yere gidilerek ölenin yakınlarına tâziyede bulunulur. Bazı yörelerde definden sonra cenaze yakınları, mezarlığın uygun bir yerinde ya da cenaze evinin önünde bir araya gelip cenaze törenine katılanların tâziyesini kabul ederler. Ölü evi ziyaretçilere yetmediği takdirde komşulardan biri evini tâziye için açar. Tâziyeye gelenler bazan yanlarına bir okuyucu alarak ölünün ruhu için Kur'an'dan birkaç âyet (çoğunlukla Bakara sûresinin 153-157. âyetleri) okuturlar. Bazı yerlerde mahallenin imamı birkaç gün süreyle cenaze evine gelir ve Kur'an okuma görevini ifa eder. Kur'an okunduktan sonra "el-hükmü lillâh, innâ lillâh" gibi ifadelerle Allah'tan gelene razı olmak gerektiği be-

lirtilir. Ölen hakkında, "Allah rahmet eyesin; mekânı cennet olsun; Allah gittiği yerde utandırmasın; Allah taksiratını affetsin" gibi sözlerle dua edilir. "Geride kalanların başı sağ olsun; Allah sabırlar versin; merhumun geride kalanlarına Allah hayırlı uzun ömürler versin; Allah başka acı göstermesin; ölenle ölünmez, er geç hepimiz öleceğiz, Allah iman nasip etsin" gibi cümlelerle ölenin yakınları teselli edilir. Yaşlı ve hatırlı kişiler, kendilerini kontrol edemeyecek derecede ağlayıp dövünen cenaze yakınlarını ölümden kurtuluş olmadığı, isyan etmemek gerektiği vb. sözlerle yatıştırmaya çalışır. Hz. Peygamber'in ölenler hakkında çirkin sözler söylemeyi yasaklayan, ölüleri iyilikle anmayı emreden hadislerine göre (Ebû Dâvûd, "Edeb", 42; Tirmizî, "Cenâ'iz", 34; Nesâî, "Kasâme", 22) tâziye için gelenler ölünün iyi taraflarından bahseder, güzel hâtıraları yâdeder. Bazı yörelerde ölümden sonraki ilk bayram yas bayramı sayılır; ölenin evinde cenaze yeni çıkmış gibi bir matem havası yaşanır, tâziye ziyaretleri yapılır.

Fıkıh kitaplarının cenaze namazına ayrılan bölümlerinde ve "ahkâmü'l-cenâze, ahkâmü'l-cenâiz" gibi başlıklarla yazılmış kitaplarda tâziyeye ilgili konulara da yer verilir. Ebû Muhammed İbn Asâkir, *Ta'ziyetü'l-müslim 'an ahîhi* başlıklı eserinde (nşr. Mecdî Fethî es-Seyyid, Cidde 1411/1991) ölüm acısı ve tâziye konularına dair rivayetleri derlemiştir. Ali b. Muhammed el-Medâinî, *et-Te'âzî* adlı kitabında (nşr. Muhammed ed-Dîbâcî, Beyrut 1427/2006) Câhiliye dönemiyle Emevî ve Abbâsî edebiyatından manzum ve mensur tâziyelerle mersiyeleri toplamıştır. Kalkaşendî *Şubhu'l-a'sâ'da* tanınmış kişilerce erkek çocuğu, kız çocuğu, babası, annesi, kardeşi ve eşi vefat edenlere gönderilmiş tâziye mektupları ile bu tür mektuplara yazılmış cevaplardan örnekler vermiştir (IX, 82-101).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, IV, 1074; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "mvt" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "mvt", "azy" md.leri; *Müsned*, VI, 37, 249, 286; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 273; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VII, 397; Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münir*, Beyrut 1985, s. 155; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ'da* (Şemseddin), IX, 82-101; Ali Abbas Çınar, *Muğla Çevresi Sözlü Kültürü ve Toplumsal Değerleri*, Muğla 2007, s. 69-71; Lütüfi Seven, *Erzurum Folkloru*, Erzurum 2007, s. 110-113; Ali Albayrak – İsmail Arıcı, "Elazığ'da Tâziye Geleneği", *Firat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII/2, Elazığ 2007, s. 33-44; "Ta'ziye", *Mv.F.*, XII, 287-290.

TÂZİYE

(التعزية)

Hz. Hüseyin ile yakınlarının Kerbelâ'da şehid edilmesini konu alan temsili gösteriler için İmâmiyye Şîası arasında kullanılan bir terim.

Sözlükte "baş gelene sabretmek" anlamındaki *azâ'* kökünden türeyen *ta'ziye* "bir kimseyi sabır ve tahammüle teşvik etmek, acılarını paylaşmak" demektir. Terim olarak özellikle İran Şîası arasında Hz. Hüseyin'le beraberindekilerin Kerbelâ'da şehid edilmesi münasebetiyle muharrem ayının ilk on günü içinde icra edilen matem merasimlerini ifade eder. Aslında tâziye matemlerin son safhası olmakla birlikte genelde muharrem ayında devam eden merasimler bu şekilde adlandırılmış veya *şebih* diye anılmıştır. İran'da dinî mahiyetteki olayları anmak için komşuluk ve yakınlık esasına dayanan ve "hey'et" diye isimlendirilen bazı gruplar bir din âlimiyle birlikte toplanırlar. Bu toplantılarda çoğu zaman, Hz. Hüseyin ile beraberindekilerin Kerbelâ'da Emevî kuvvetleriyle mücadeleleri sırasında mâruz kaldıkları ıstırapları ve neticede şehâdetlerini ele alan, Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin *Ravzatü's-şüheddâ'* adlı eseri okunur. Bu esnasında dinleyenlerin bir kısmı ellerini ritmik hareketlerle göğüslerine vururlar, okuma ilerleyip belirli bir safhaya gelince diğerleri de duydukları acıyı yüksek sesle terennüm ederler. Bu toplantılar evde yahut camide veya bu iş için özel olarak inşa edilen ve "hüseyniyye" denilen mekânlarda yapılır. Sokak ve çarşılarda icra edilen merasimde Hz. Hüseyin'in temsili tabutu taşınır; "nakil" denilen bu merasim esnasında tabut taşınırken Hüseyin'le ilgili na'tlar ve mersiyeler okunur. Merasim sona erince tabut defnedilir. Bu sırada halkın hemen her zümresini temsil eden gruplar şişler, zincirler ve hançerlerle baş, sırt ve göğüslerini kan akıncaya kadar ritmik hareketlerle döverler. Bunlardan göğüslerine vuranlar "sînezen", başlarına vuranlar "serzen", zincirlerle sırtlarına vuranlar "zencirzen" diye adlandırılır. Hindistan'daki Şîiler merasimleri icra ettikten sonra temsili tabutu defnederken sahillerdeki Şîiler tabutu denize atarlar.

İran'da Safevîler ve Kaçarlar döneminde geliştirilip Irak ve Güney Lübnan gibi Şîi nüfus bulunduğu yerlere de intikal eden tâziye Kerbelâ faciasının sunumundan ibarettir. 61 (680) Muharrem ayının